

Tato poznámka nemohla zaznamenat mnohé další materiály, které jsou otištěny v publikaci o 525 stranách. Má za úkol jen upozornit na knihu v několika směrech jedinečnou a objevnou, svědčící o aktivitách ruské bohemistiky, o nichž se v poslední době u nás ví dost málo.

Miroslav Zahradka

Studie o makedonsko-ruských literárních vztazích

Ристески, Д.: Македонско-руски книжевни релации. Скопје 2001, 193 с.

Poněkud opožděně se k nám dostala tato kniha makedonského rusisty D. Risteského. Její citlivost je v komparativním průřezu poukázat na makedonsko-ruské literární vztahy tak, jak se utvářely v průběhu 19. a 20. století. Je zřejmé, že zkoumáním je – ostatně stejně jako v případě řady dalších slovanských literatur ve vztahu k ruské – spíše jednosměrné (to se týká, i když si to neradi přiznáváme, ve valné většině i české literatury – teprve v druhé polovině 20. století se situace začíná měnit), tedy působení, poetologické impulsy ruské literatury. Je to dáno postupným vznikáním standardní makedonštiny a vydělováním literatury makedonské z bulharské, kdy se často mluví o dvojdmosti – tato otázka je však neustále předmětem často zbytečných sporů.

Úzký vztah jižních Slovanů k Rusku – zejména Srbů, Bulharů a Makedonců – byl dán jejich politickým postavením na Balkáně a tím, že Rusko sehrálo několikrát klíčovou úlohu spojení v jejich osvobození nebo podpoře jejich zájmů. Za nepříznivých poměrů se tyto elity také ocitaly v ruském prostředí, a tak vznikal užší vztah a konkrétní působení ruské literatury, která byla v tomto období – máme na mysli druhou polovinu 19. století – na vrcholu a postupně se stávala světovou a dokonce vůdčí. Jednosměrnost vztahu je narušována jen tím, že středem pozornosti ruské literatury se tehdy stává balkánská tematika: nepochybně k tomu přispěl populární román Ivana Turgeněva *Předvečer* (*Nakanune*, 1860), kvůli němuž se – jak známo – rozešli ruští radikálové a liberálové, s postavou vlasteneckého Bulhara Insarova a jeho ruské milenky Jeleny – v jiném, specifickém smyslu pak povídka V. M. Garšina *Čtyři dny* (*Četyre dnja*, 1877).

D. Risteski svou knihu, v níž shromáždil své studie z 90. let minulého století (viz ediční poznámku na ss. 191-193) a kterou věnuje památce svých rodičů a sestry, zahajuje zcela přirozeně a pochopitelně zkoumáním romantismu, resp. jeho typologií. Dochází k tomu, že jak ruský, tak makedonský romantismus měly společné rysy, k nimž řadí jejich osvobozenecský charakter v individuálním i národním smyslu, i když zde by bylo možné najít i výrazné rozdíly, a snahu etablovat spisovný (literární) jazyk, enormní působení folklóru na umělou literaturu, stylovou a žánrově syntetičnost, komplexnost, emocionalitu a lyričnost. Jádrem jeho výkladu – stejně jako v některých dalších studiích – je tvorba Rajka Žinzifova (1839-1877), vícedomého bulharsko-makedonsko-ruského básníka, kde se opírá o knihu brněnského slavisty, makedonského akademika a čestného profesora univerzity ve Skopji Ivana Dorovského (jde o ruský psanou monografii *Rajko Žinzifov. Vozdejstvije ruskoj i ukrajskoj literatury na jego tvorčestvo*, Brno 1988).

Další je přehledová studie o A. S. Puškinovi, v níž autor zdůrazňuje básníkovu transcenci k dalšímu vývoji ruské literatury a jeho makedonskou recepci: tu pak zkoumá hned v následujícím článku soustředěným na Puškinovu recepci nejen v literatuře, ale také

šíře v makedonském kulturním prostředí. Jádrem je tu opět Žinzifov, jehož k tomu přivedl pobyt v Rusku, a básník Konstantin Miladinov (1830-1862), který byl s Ruskem spojen také: tuto linii pak rozvíjí speciální studie *Symbolika orla v poezii A. S. Puškina a K. Miladinova*.

Pobyty Makedonců v Rusku v druhé polovině předminulého století, boj za vlastní jazyk a národní a státní samostatnost musely najít styčné body s některými liniemi ruského společenského myšlení: tato preference se jako červená nit vine knihou D. Risteského, a to zejména zájem o revoluční demokracii, resp. ruské radikální pozitivisty a utilitaristy (Pisarev) a jejich sociologickou estetiku. Podobně autor sleduje, kterak se obecně působení německé „romantiky“ (die deutsche Romantik) projevovalo u Slovanů (např. u Puškina a Vapcarova). Přehledové stati jsou tedy v knize doplňovány analytickými portréty: například v jedné stati se píše o impulsích ruské literatury v díle makedonského prozaika Vlada Maleského (1919-1984), které poskytovali mj. L. Tolstoj, F. Dostojevskij, I. Turgeněv, ale také M. Gorkij; autor přitom ukazuje, jak se proplétaly s působením moderní západoevropské a americké prózy 20. století (např. E. Hemingwaye, jenž sám přiznával – jak známo – vliv robustního talentu hraběte Lva Tolstého).

Zajímavá je stať, kterou bychom mohli nazvat „traktát o fázovém posunu“, pojednávající o vztahu ruské literatury 20. let 20. století k procesům v makedonské literatuře 50.-60. let minulého věku. Tyto návraty k modernistické a avantgardistické poetice jsou ovšem pozorovatelné především v samotné ruské literatuře stejného období, a to zejména po Stalinově smrti a místy i v letech „prvního odměku“ 1946-1948. Snad by si tato tematika zasloužila i rozšíření v tomto duchu.

Samostatnou práci věnuje Risteski svému učiteli Milanu Đurčinovovi a jeho vztahu k ruské literatuře: je to ucelený portrét a důkladná analýza, v níž je především připomenuto, že tvůrčí dráha makedonského komparatisty mezinárodní pověsti začala právě u ruské literatury, kterou chápal po svém, samostatně, nezávisle na ruské literární vědě.

Činnost básníka, literárního vědce a kritika, diplomata Gane Todorovského (nar. 1929) ve vztahu k ruské literatuře hledá Risteski ve speciální studii (překlady Puškina, Lermontova, Jesenina, Majakovského, Pasternaka, Cvetajevové, Rožděstvenského, Parypy apod.).

Závěrečné studie Risteského knihy jsou věnovány tématům, která již byla avizována, tedy ruskému společenskému myšlení, zejména sociologické linii ruské literární kritiky (Plechanov a ruská literární kritika a estetika 20. let minulého století, A. K. Voronskij a G. V. Plechanov, Voronskij a Gogol).

Knihy srovnávacích studií D. Risteského mapuje peripetie makedonsko-ruských literárních vztahů do určité doby s jistými prioritami, které byly naznačeny. Stálo by za to po čase shromáždit podobné studie o současné literatuře a pohlédnout na problematiku kontroverzněji i s využitím resistantních proudů v těchto vztazích, které tu také byly, a větším komplexem srovnávacích subjektů, jak autor naznačil, v případě ruské klasiky a moderní americké prózy. Jde o knihu, kterou by neměl minout nikdo, kdo se zabývá mezi-slovanskými literárními vztahy v širším evropském kontextu.

Ivo Pospíšil